

УДК 336.74:631.162

О.Я. Бардин

Аспірант Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки", спеціальність 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит"

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Розглянуто теоретичні аспекти управління грошовими потоками. Проведено порівняльний аналіз підходів та методів управління грошовими потоками на підприємстві.

Ключові слова: управління грошовими потоками, принципи управління грошовими потоками, етапи процесу реалізації управління грошовими потоками на підприємстві.

Постановка проблеми. У ринковій економіці постійний кругообіг коштів є об'єктивною умовою їх життєдіяльності як у межах окремого підприємства, так і в масштабах економіки в цілому. Під час здійснення фінансових операцій підприємство має справу з грошовими надходженнями та грошовими виплатами, зокрема важливою є певна їх послідовність у часі, яку ще називають *грошові потоки*. Для кожного підприємства модель управління грошовими потоками є індивідуальною, оскільки має враховувати особливості його фінансово-господарської діяльності та специфічні умови зовнішньої та внутрішньої її реалізації. Однак така індивідуальність досягається шляхом використання сукупності загальних підходів та методів управління грошовими потоками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з теорією управління грошовими потоками підприємств, широко висвітлені в зарубіжній економічній літературі такими авторами, як Ю. Бріггем [3], Дж.К. Ван Хорн [4], Б. Коласс [8], К. Макконнелл [10], А. Сміт [13] та іншими зарубіжними фахівцями.

Окремі питання управління грошовими потоками вивчалися у працях вітчизняних вчених: І.А. Бланка [1], В.В. Бочарова [2], В.В. Ковальова [6], А.М. Поддєрьогіна [11], Г.В. Савицької [12], М.В. Сороківської [14], Є.С. Стоянової [15] та ін.

© О.Я. Бардин, 2014

Метою статті є теоретичне узагальнення аспектів управління грошовими потоками підприємства та проведення порівняльного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з важливих проблем підприємств у ринковій економіці є дефіцит грошових коштів, що суттєво обмежує можливості їх поточної та інвестиційної діяльності. Як стверджував американський підприємець, перший доларовий мільярдер Джон Девісон Рокфеллер: “Вчора — це оплачений чек; завтра — це боргове зобов’язання; сьогодні — це живі гроші, то скористайтеся ж ними!” [5, с. 326].

Серед причин дефіциту виділяють низьку ефективність залучення та використання грошових коштів, обмеженість фінансових інструментів, технологій і механізмів, що застосовуються при цьому. Одним із напрямів подолання дефіциту грошових коштів є формування ефективної системи управління грошовими потоками, яка б забезпечувала досягнення стратегічних цілей діяльності підприємства.

І.О. Бланк визначає управління грошовими потоками як систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов’язаних з формуванням, розподілом і використанням грошових коштів підприємства й організацією їх обігу [1, с. 226].

Водночас А.М. Поддєрьогін зазначає, що підтримання належного рівня платоспроможності та ліквідності суб’єкта господарювання досягається шляхом відповідної організації руху грошових потоків у часі та просторі — управлінням грошовими потоками такого суб’єкта господарювання [11, с. 73]. Автор визначає такі базові положення щодо організації управління грошовими потоками.

1. Грошові потоки не можуть виникати в умовах пасивної економічної поведінки підприємства, потрібно здійснювати певні заходи щодо формування грошових потоків і впливати на їхні параметри управління.

2. Грошові потоки є невід’ємною складовою фінансового та операційного циклів, що вимагає узгодження фінансових рішень у сфері управління грошовими потоками з іншими напрямками управління фінансами суб’єкта господарювання.

3. Управління грошовими потоками потребує відповідного інформаційного наповнення системи прийняття управлінських фінансових рішень.

4. Управління грошовими потоками передбачає однозначність трактування прийнятих фінансових рішень, чіткість їх доведення до виконавців та забезпечення адекватного зворотного зв’язку моніторингу, перегляду та коригування фінансових рішень.

Зокрема, у праці М. Сороківської [14, с. 77] виокремлено основні принципи, на яких базується управління грошовими потоками: інформаційна достовірність, збалансованість, комплексність, ефективність, ліквідність, своєчасність, оперативність, маневрування. Основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку шляхом:

— синхронізації грошових потоків: узгодження вхідних та вихідних грошових потоків за обсягами та у часі, що дає змогу уникнути дефіциту готівки, вивільнити частину грошових коштів і використати її для отримання додаткового доходу;

— прискорення процесу надходження грошей: скорочення часу між моментом сплати дебіторами своїх боргових зобов’язань і моментом

надходження грошових коштів на поточний рахунок підприємства, що забезпечується використанням таких інструментів регулювання грошових потоків, як банківське накопичення, система сейфів, телеграфні та чеково-депозитні перекази, електронні чеки;

— контролю за витратами грошових коштів: застосування стратегії виплат, яка полягає в їх максимально можливому уповільненні в часі, що призведе до отримання максимального обсягу вільних грошових коштів;

— капіталізації тимчасово вільних залишків грошових коштів: вибір та здійснення операцій щодо їх інвестування з врахуванням можливих термінів доходності та ризику, притаманних окремим інвестиційним альтернативам.

Шотландський економіст, філософ-етик Адам Сміт писав: “Ощадливість, а не працьовитість, є безпосередньою причиною зростання капіталу. Щоправда працьовитість створює те, що накопичують заощадження. Але хоч би що створювала працьовитість, капітал уже ніколи не міг би зростати, якби ощадливість не заощаджувала й не накопичувала” [13, с. 127].

Існує багато підходів до управління грошовими потоками підприємства. Порівняємо кілька з них (табл. 1).

Таблиця 1. Підходи до управління грошовими потоками на підприємстві*

І.О. Бланк	А.М. Поддєрьогін	Л.О. Коваленко	І.Д. Кузнецова
1	2	3	4
Етапи процесу реалізації управління грошовими потоками			
1. Повний та достовірний облік грошових потоків підприємства і формування необхідної звітності: — координація функцій і завдань служби бухгалтерського обліку; — координація функцій і завдань служби фінансового менеджменту	1. Планування та прогнозування грошових потоків: — визначення прогнозного значення абсолютної величини сукупного вхідного та вихідного грошового потоку і його часткових складових; — планування ліквідності підприємства, зокрема визначення початкового і кінцевого резерву ліквідності та джерел його забезпечення; — складання платіжного календаря, у тому числі календаря податкових платежів;	1. Аналіз грошових потоків у періоді, що передував звітному: — виявлення обсягів вхідного потоку (надходження грошових коштів); — вихідного потоку (витрати грошових коштів); — загального обороту грошей	1. Аналіз грошових потоків на підприємстві: — визначення джерел інформації; — проведення вертикального та горизонтального аналізів; — виявлення факторів, які впливають на сукупний грошовий потік підприємства

* Джерело. Складено автором за даними: Бланк І.А. Управление денежными потоками: учеб. пособие / И.А. Бланк. — К. : Ника-Центр, 2007. — 752 с. — С. 236; Фінансовий менеджмент: підручник / за ред. проф. А.М. Поддєрьогіна. — К. : КНЕУ, 2008. — 536 с. — С. 81; Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. — К. : Знання, 2005. — 485 с. — С. 85; Кузнецова І.Д. Управление денежными потоками предприятия / И.Д. Кузнецова : учеб. пособие ; под. ред. А.Н. Ильченко / Иван. гос. хим.-технол. ун-т. — Иваново, 2008. — 193 с. — С. 108.

Продовження табл. 1

1	2	3	4
	<p>— калькулювання потреби підприємства в капіталі, порівняння та узгодження з плановими показниками руху грошових коштів від господарської діяльності;</p> <p>— формування прогностичного звіту про рух грошових коштів підприємства</p>		
<p>2. Аналіз грошових потоків підприємства в попередньому періоді:</p> <p>— виявлення рівня достатності формування коштів, ефективності їхнього використання;</p> <p>— виявлення збалансованості позитивного і негативного грошових потоків підприємства за обсягом і у часі</p>	<p>2. Імплементация бюджету грошових потоків:</p> <p>— установлення масштабу цін на продукцію, товари, послуги підприємства;</p> <p>— визначення політики грошових розрахунків підприємства з покупцями та постачальниками;</p> <p>— залучення необхідного додаткового капіталу в розпорядження підприємства в рамках фінансової діяльності;</p> <p>— реалізація інших заходів, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів із внутрішніх та зовнішніх джерел</p>	<p>2. Планування та оптимізація:</p> <p>— визначення обсягів грошових потоків за видами діяльності, часовими інтервалами та напрямками використання;</p> <p>— розробка плану надходжень і видатків грошових засобів підприємства в розрізі окремих складових його господарської діяльності. Оптимізація здійснюється на основі структурного сукупності грошових потоків і передбачає досягнення таких цілей:</p> <p>— аналіз особливостей формування грошових потоків на підприємстві;</p> <p>— обґрунтування управлінських фінансових рішень;</p> <p>— моніторинг виконання рішень;</p> <p>— коригування рішень;</p> <p>— оцінка ефективності управління грошовими потоками</p>	<p>2. Аналіз грошових потоків за сферами діяльності з метою визначення чистого грошового потоку:</p> <p>— за основною, інвестиційною та фінансовою діяльністю (приплив — відплив);</p> <p>— виявлення причин, що ведуть до зменшення величини грошового потоку за видами діяльності</p>
<p>3. Оптимізація грошових потоків:</p> <p>— виявлення і реалізація резервів;</p> <p>— забезпечення більшої збалансованості позитивних і негативних грошових</p>	<p>3. Фінансовий контролінг:</p> <p>— своєчасне виявлення відхилень величини та строків формування вхідних і вихідних грошових потоків від індикаторних величин;</p> <p>— локалізація виявлених відхилень та проведення аналізу причин їх формування;</p>	<p>3. Контроль за рухом грошових коштів:</p> <p>— своєчасне виявлення відхилень величини та термінів формування вхідних і вихідних грошових потоків від індикаторних величин;</p>	<p>3. Оптимізація грошових потоків:</p> <p>— синхронізація збалансованості грошових потоків;</p> <p>— визначення грошових потоків прямим та непрямим методами;</p>

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
потоків у часі та за обсягами; — забезпечення тіснішого взаємозв'язку грошових потоків за видами господарської діяльності підприємства; — підвищення суми і якості чистого грошового потоку, генерованого господарською діяльністю підприємства	— своєчасне інформування фінансового менеджера про виявлене відхилення; — обґрунтування та подання варіантів врахування відхилень під час прийняття подальших управлінських рішень	— своєчасне інформування про виявлене відхилення; — обґрунтування та подання варіантів врахування відхилень під час прийняття подальших управлінських рішень	— розрахунок ліквідного грошового потоку
4. Планування грошових потоків підприємства в розрізі їхніх видів	4. Коригування планових величин: — перегляд цільових (прогнозних та планових) показників формування грошових потоків підприємства; — відстрочення формування вихідних грошових потоків (продлонгація заборгованості, реструктуризація боргів); — інкасація відстрочених вхідних грошових потоків (рефінансування боргових вимог до третіх осіб)	4. Облік і звітність. Визначення, реєстрація та класифікація інформації про грошові надходження та витрати для отримання підсумкових даних, які відображають досягнутий результат і подаються у звітності	4. Планування і прогнозування грошових потоків: — застосування матричного методу для виявлення і проведення зменшуваних грошових потоків; — складання платіжного календаря
5. Контроль грошових потоків підприємства			5. Розрахунки показників, що характеризують грошові потоки підприємства

Відповідно до порівняльного аналізу етапів процесу реалізації управління грошовими потоками підприємства найбільш структурованим, на нашу думку, є підхід Л.О. Коваленка, адже:

1) аналіз грошових потоків у періоді, що передував звітному, а саме: виявлення обсягів надходжень і витрат грошових коштів, загального обігу грошей та суми залишку грошових активів підприємства, дозволить визначити ефективність використання грошових засобів із позиції

його ліквідності і здатності вчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями;

2) завдяки плануванню руху грошових потоків досягається узгодження величини очікуваних грошових потоків із потребами фінансового забезпечення окремих господарських операцій суб'єкта господарювання. Основною метою планування є розробка плану надходжень і видатків грошових засобів підприємства у формі платіжного календаря в розрізі окремих складових його господарської діяльності, який би гарантував йому постійну платоспроможність. Основною ціллю оптимізації грошових потоків є забезпечення збалансованості їхніх обсягів, синхронізації формування в часі, створення умов для збільшення чистого грошового потоку підприємства;

3) контроль за рухом грошових коштів спрямовує процес управління за встановленими ідеальними моделями, коригуючи поведінку підконтрольного об'єкта, і передбачає побудову систем контролю за грошовими активами, моніторинг виконання планових показників фінансово-господарської діяльності підприємства та дотримання встановлених значень;

4) облік і звітність складають інформаційну базу для аналізу грошових потоків за звітний період.

Названі етапи управління грошовими потоками є одночасно етапами управління в цілому, причому кожен з них є основою для іншого.

Висновки. Активні форми управління грошовими потоками, зокрема безпосереднє оперування його грошовими активами, дають змогу підприємству отримувати додатковий прибуток. Незважаючи на відмінності наведених методик реалізації процесу управління грошовими потоками, вони не заперечують одна одну, що є свідченням актуальності й складності аналізованого питання. Загальна мета проаналізованих методик — послідовність дій з організації ефективної системи управління грошовими потоками, яка дасть змогу підтримувати фінансову стійкість підприємства в процесі виробничо-господарської діяльності, розробляти його стратегію і тактику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бланк И.А.* Управление денежными потоками: учеб. пособие / И.А. Бланк. — К. : Ника-Центр, 2007. — 752 с.
2. *Бочаров В.В.* Финансовый менеджмент / В.В. Бочаров. — СПб. : Питер, 2007. — 192 с.
3. *Бригхем С.Ф.* Основы финансового менеджмента / С.Ф. Бригхем : пер. з англ. В. Біленький, О. Медвідь, С. Лазаренко та ін. — К. : КП "ВАЗАКО" ; Молодь, 1997. — 998 с.
4. *Ван Хорн Дж.К.* Основы управления финансами / Дж.К. Ван Хорн; пер. с англ. Я.В. Соколов. — М. : Финансы и статистика, 1997. — 800 с.
5. *Ільїн В.В.* Фінансова цивілізація / В.В. Ільїн. — К. : Книга, 2007. — 528 с.
6. *Ковалев В.В.* Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В.В. Ковалев. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Финансы и статистика, 2000. — 512 с.
7. *Коваленко Л.О.* Финансовый менеджмент: навч. посібник / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. — К. : Знання, 2005. — 485 с.
8. *Коласс Б.* Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы,

концепции и методы / Б. Коласс : учеб. пособие ; пер. с фр. / под ред. проф. Я.В. Соколова. — М. : Финансы : ЮНИТИ, 1997. — 436 с.

9. *Кузнецова И.Д.* Управление денежными потоками предприятия / И.Д. Кузнецова : учеб. пособие ; под. ред. А.Н. Ильченко / Иван. гос. хим.-технол. ун-т. — Иваново, 2008. — 193 с.

10. *Макконнелл К.Р.* Экономикс: принципы, проблемы, политика / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю : в 2 т. ; пер. с англ. 11-го изд. — Т. 2. — М. : Республика, 1993.

11. *Фінансовий менеджмент: підручник / за ред. проф. А.М. Поддєрьогіна.* — К. : КНЕУ, 2008. — 536 с.

12. *Савицкая Г.В.* Экономический анализ / Г.В. Савицкая : учебник. — 11-е изд., испр. и доп. — М. : Новое знание, 2005. — 651 с.

13. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит ; пер. с англ. А.И. Самсонова. — М. : Соцэкгиз, 1962. — 684 с.

14. *Сороківська М.В.* Фінансовий менеджмент (математичний інструментарій) / М.В. Сороківська, О.І. Юсипович : навч. посібник. — Львів : Новий Світ-2000, 2011. — 284 с.

15. *Финансовый менеджмент: теория и практика: учебник / под ред. Е.С. Стояновой.* — М. : Перспектива, 1999. — 656 с.

Надійшла до редакції 16.01.2014

Бардин О.Я. *Теоретические аспекты эффективного управления денежными потоками на предприятии.*

Рассмотрены теоретические аспекты управления денежными потоками. Проведен сравнительный анализ совокупности подходов и методов управления денежными потоками на предприятии.

Ключевые слова: управление денежными потоками, принципы управления денежными потоками, этапы процесса реализации управления денежными потоками на предприятии.

Bardyn O.Ya. *Theoretical aspects of effective management of cash flows at the enterprise.*

The article considered theoretical aspects of management of cash flows. There was conducted a comparative analysis of approaches and methods aggregate management of cash flows at the enterprise.

Keywords: management of cash flows, the principles of management of cash flows, stages of the implementation process of management of cash flows at the enterprise.